

Dorota Brylla

Erotyczny charakter poznania w kabale

Studia Warmińskie 51, 65-79

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dorota Brylla
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Zielonogórski

Erotyczny charakter poznania w kabale

Słowa kluczowe: poznanie, seks, kabala, mistycyzm żydowski, *sefirot*.

Keywords: knowing, sex, Kabbalah, Jewish Mysticism, *sephirot*.

Schlüsselworte: Erkennen, Sex, Kabbala, jüdische Mystik, *Sefirot*.

W niniejszym artykule zostanie przedstawione zagadnienie erotycznego charakteru poznania według kabaly, tj. mistycznych nauk teologii judaizmu średniowiecza i nauk późniejszych. Kabala jako nurt mistycyzmu wychodzi od tekstów Tanachu, stąd podstawą poniższej analizy będzie fragment z Księgi Rodzaju (4,1), zestawiony kolejno z kategorią *da'at* (דעת) – kabalistyczną *sefirą* związaną z ideami poznania i seksualnej unii, który to sens warunkuje wszelkie czynione tu rozważania.

1. Ideał *ziwwuga kadisza*. Kategoria *jād'a* (ידע)

W mistycznej wykładni żydowskiej twierdzi się, że poznanie to pełne miłości odbycie stosunku seksualnego, przy czym z zasady chodzi tu o seks osób o odmiennej płci. Relacja taka stanowi w judaizmie (tak ortodoksyjnym, jak i mistycznym) wartość najwyższą przez wzgląd na to, że podczas zespolenia cielesnego mężczyzny i kobiety realizuje się idealne zespolenie dwóch przeciwnych biegunów – aspektu biernego, pasywnego (żeńskiego) i aktywnego, czynnego (męskiego). Dwie osoby wnoszą siebie (swoje odmienne „jakości”) do relacji, która poprzez owo święte złączenie (*ziwwuga kadisza*) umożliwia, w mistycznym rozumieniu, pełne *coniunctio oppositorum*, a więc odczucie

i poznanie, nie tylko partnera, ale i w pewien sposób Boga – jako sfery, rzeczywistości, w której nie ma jakichkolwiek przeciwieństw, dychotomii (przez co dominium idealnego). To w istocie w odniesieniu do dwóch różnych płci mądrość talmudyczna orzeka, że gdzie mężczyzna i kobieta (jego żona) są razem, tam jest i Bóg (Boża Obecność)¹.

O poznaniu poprzez seksualne zjednoczenie mówi biblijna, archetypowa opowieść o Adamie i Ewie (Chawie). Tutaj także określony zostaje wzorzec ludzkich relacji seksualnych. Związek mężczyzny i kobiety – pierwszych ludzi: Adama i Ewy – jako manifestacja boskiego planu jest tym właściwym typem relacji: *Dlatego to mężczyzna opuszcza ojca swego i matkę swoją i łączy się ze swą żoną tak ściśle, że stają się jednym ciałem* (Rdz 2,24)². To relacja mężczyzny i kobiety umożliwia osiągnięcie *jichud*, mistycznego *coniunctio*, a przez to – jako wypełnienie bożej *micwy* – *communio* z Bogiem. Stąd też homoseksualizm uchodzi w żydowskiej egzegezie za nienaturalny, „niewrodzony” ludziom – nieodpowiadający bowiem boskiemu zamysłowi, tj. temu jak Bóg stworzył ludzi i jakimi ich uczynił.

Nieco dalej, w Rdz 4,1 mówi się z kolei: *Mężczyzna zbliżył się do swej żony Ewy. A ona poczęła i urodziła Kaina [...]*³. W innym przekładzie natomiast pada: *A Adam poznał Chawę [Ewę], żonę swoją, i poczęła, i urodziła Kaina [...]*⁴. Kluczowe tu słowo „zbliżył się” [„obcował”]/„poznał” to w języku hebrajskim *jād'a* (יָדָא). Słowo to bliskie jest leksykalnie terminowi *da'at* (דָּאָת), oznaczającemu ‘wiedzę’, ‘poznanie’ (swoistą *gnosis*⁶), będącemu jedno-

¹ Sotah 17a.

² *Biblia Tysiąclecia. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Poznań 2003. Cytaty biblijne według tego przekładu, chyba że zaznaczono inaczej.

³ W przekładzie *Biblia to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Warszawa 1996: *Adam obcował z żoną swoją Ewą, a ta poczęła i urodziła Kaina [...]*.

⁴ *Bereszit/Genesis*, tłum. I. Cylkow, Kraków 1895.

⁵ Zob. np. *ibidem*.

⁶ Grecki termin *gnosis* odnosi się na potrzeby niniejszego tekstu do swojego etymologicznego znaczenia, stanowi zatem synonim dla ‘poznania’ i ‘wiedzy’, i nie jest tutaj wiązany z gnostycyzmem – nurtami filozoficzno-religijnymi o zabarwieniu ezoterycznym i soteriologicznym, które pojawiły się na terenie Imperium Rzymskiego w II w. Gnostycyzm jest jednak pewną historyczną formą, którą przyjęła gnoza (por. z hasłem „gnostycyzm” w: M. Eliade, I.P. Couliano, *Słownik religii*, tłum. A. Kuryś, Katowice 2007, s. 112–113). Aplikowanie terminu *gnosis* (gnoza) przy rozważaniach o kabale jest uzasadnione, zważywszy na to, że autorytety naukowe posługują się tym terminem w swoich pracach – kabala jest wówczas gnozą żydowską, rabiniczną (zob. np. G. Scholem, *O głównych pojęciach judaizmu*, tłum. J. Zychowicz, Kraków 1989, s. 13), a mistyczne poznanie jest *hassagat ha-chochma*, czyli w terminologii kabały ‘mistycznym *gnosis*’ (zob. E.R. Wolfson, *Weeping, Death, and Spiritual Ascent in Sixteenth-Century Jewish Mysticism*, w: J. Corrigan (red.), *Religion and Emotion. Approaches and Interpretations*, New York, 2004, s. 278). *Notabene*, przy omawianiu mistycyzmu żydowskiego pojawia się u tychże autorytetów i termin „gnostycyzm” – judaizm mistyczny jest wówczas żydowskim gnostycyzmem, żydowską gałęzią gnostycyzmu (G. Scholem, *Origins of the Kabbalah*, transl. A. Arkush, Princeton 1990, s. 21–23; por. również sam tytuł pracy badacza: *idem, Jewish Gnosticism. Merkabah Mysticism*,

cześniej nazwą własną jedenastej *sefiry*⁷ na kabalistycznym wykresie *ec chajim* ('drzewa życia'). Natomiast ירע jako rzeczownik (*jeda*) oznacza, podobnie jak *da'at* (רעה), 'wiedzę'. Stąd ירע z przytoczonego wersetu Rdz 4,1 odczytywane może być – w mistycznej interpretacji – równocześnie jako „poznał” (Adam), jak i „posiadł Ewę (seksualnie)”⁸, co wyraża swoistą współzależność konotacyjną kategorii poznania i relacji seksualnej, a dalej egzemplifikuje mistyczną ideę seksualnej polarności zniesionej w swoim zjednoczeniu⁹.

Poznanie ma więc charakter erotyczny: możliwość poznania partnera determinowana jest, na mocy zapisu z Rdz 4,1, przez relację seksualną (ugruntowaną na uczuciu miłości). Rdz 2,24 *explicite* opisuje ów wzorzec relacji płciowej. Ideał seksualnego połączenia się kobiety z mężczyzną wyraża mistyczne odzyskanie pierwotnej (niejako boskiej) pełni – poprzez osiągnięcie *coincindentia oppositorum* – tj. stanowi „powrót” do (boskiej) jedności. Posługując się słowami dwudziestowiecznego francuskiego teologa i filozofa Claude Tresmontanta: „Antropologia dualistyczna [tzn. przeciwległa do tej zaprezentowanej powyżej – D.B.] nie pozwala miłości i zjednoczeniu cielesnemu być poznaniem. [...] w tekstach biblijnych zjednoczenie mężczyzny i kobiety jest inicjacją w tajemnicę tajemnic [...]”¹⁰.

and Talmudic Tradition, New York 1965 [1. wyd. – 1960]). Przy czym, co należy zaznaczyć, „gnostycyzm żydowski” jest określeniem właściwym nie tyle kabale, co wcześniejszemu (tj. przedkabalistycznemu) mistycyzmowi żydowskiemu, a zasadniczo jednego z jego istotnych nurtów *ma'ase merkawa* [z hebr. 'dzieło rydwanu'] – kabała *sensu stricto* na scenie historii pojawia się bowiem w średniowiecznej (XI-XII w.) Langwedocji, Prowansji i Hiszpanii wraz z *Sefer ha-Bahir* [„Księga Jasności”]. Nurt ten bazował na mistycznych spekulacjach dotyczących wizji boskiego tronu i niebiańskich pałaców, ściśle związanych z pierwszym rozdziałem biblijnej Księgi Ezechiela (mystycyzm prekabalistyczny zorganizowany był w dwa kierunki: wspomniany mistycyzm rydwanu/tronu oraz *ma'ase beresit* [z hebr. – 'dzieło stworzenia/początku']). Stąd gnostycyzm żydowski to „gnostycyzm *merkawy*”. Oczywiście należy podkreślić, że „[...] powiązania między gnostycyzmem [tutaj: „nieżydowskim” – DB] a judaizmem prawdopodobnie istnieją [...]” i że: „[...] prawdopodobną jest rzeczą, że na niektóre teksty gnostyczne wywarły wpływ pewne żydowskie idee bądź źródła literackie” (R. Goetschel, *Kabała*, tłum. R. Gromacka, Warszawa 1994, s. 33).

⁷ *Sefirot* (l. poj. *sefira*) – podstawowy termin kabały – stanowią struktury, aspekty, potencje, przejawy, hipostazy, atrybuty, siły Boga (*Ein-Sof*), poprzez które wychodzi On ze swojej „ukrytości” (*Ein-Sof* właśnie). Wyjściowo, tj. etymologicznie, pojęcie *sefirot* konotuje sens 'liczb', lub lepiej: 'wyliczeń', 'enumeracji'; słowo *sefira* pochodzi od hebrajskiego rdzenia ס-פ-ר (*s-f-r*), od którego pochodzą słowa *safar* – 'liczyć', 'wyliczać' oraz *sifra* – 'cyfra'. W kabale *sefirot* nadane zostały konkretne tytuły oraz – ze zwieńczeniem w kabale szesnastowiecznej (Mosze Kordowero, Izaak Luria) – pozycje, jakie zajmować zaczęły na kabalistycznym „drzewie życia”, tzw. *ec chajim*, tj. diagramie symbolicznie odzwierciedlającym boską strukturę.

⁸ P. Briks (red.), *Podręczny słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, Warszawa 2000, s. 140 podaje sporą liczbę możliwych tłumaczeń terminu ירע, mianowicie: 'zauważyć', 'zobaczyć', 'doświadczyć', 'odczuć', 'poznać', 'znać', 'rozumieć', 'zrozumieć', 'wiedzieć', 'rozróżniać', 'troszczyć się', 'mieć stosunek seksualny', 'pozostawać w związku seksualnym’.

⁹ Nawiasem mówiąc, *sefira Da'at* określana jest przez żydowskich mistyków *sefirą* „ukrytą” – co dobrze oddaje ukryty, niejako podwójny, sens i *jāda* (ידי).

¹⁰ C. Tresmontant, *Esej o myśli hebrajskiej*, tłum. M. Tarnowska, Kraków 1996, s. 84.

Nadto, osoby odmiennej płci współżyjące seksualnie ze sobą włączają się w „działanie” samego Boga, ponieważ ich współżycie zawiera w sobie aspekt kreacyjny – tzn. może doprowadzić do pojawienia się nowego ludzkiego życia¹¹, co w tym momencie zbliża ludzi (parę kobieta–mężczyzna) do Boga jako *de facto* stwórcy.

2. Homoseksualizm i heteroseksualizm w optyce judaizmu i kabaly

Na planie ziemskim najwyższą *micwą* szabatową jest pełne miłości i szacunku obcowanie małżeńskie. Ponieważ to relacja heteroseksualna umożliwia osiągnięcie mistycznego *conunctio*, (męski) seks homoseksualny jest przez Torę – a więc i w ortodoksyjnym judaizmie, i w kabale – potępiany oraz zabraniany (na ten temat zob. np. Księgę Kapłańską 18,22, 20,13¹²) – mianowicie m.in. z racji niezdolności złączenia w nim (i poprzez niego) dwóch odmiennopłciowych pierwiastków. W mistycznym rozumieniu relacja homoseksualna nie umożliwia osiągnięcia *coincidentia oppositorum*, co dawałoby poznanie partnera, a z drugiej strony rzeczywistości boskiej jako pozbawionej wszelkiej różnorodności, tj. takiej, jaką ona jest w istocie, czyli ostatecznie po prostu mistyczne poznanie Boga. I wydaje się, gdy idzie o krytykę homoseksualizmu przez Torę i judaizm¹³, że jest to powód równie uzasadniony, co talmudyczne potępienie (męskich) praktyk homoseksualnych jako takich, które są pokłosiem odstąpienia od bożego nakazu bycia płodnym i rozmnażania się (w stosunkach homoseksualnych występuje bowiem niepożądane niszczenie nasienia)¹⁴.

Poznanie w kontekście konotowania swoistego poznania erotycznego (seksualnego) dotyczy więc poznania osoby o odmiennej płci. Bardzo dobre zobrazowanie tej idei stanowi fragment z biblijnej historii o Locie i sodomitach: *Mam dwie córki, które jeszcze nie żyły z mężczyzną, pozwólcie, że je wyprowadzę do was; [...] resp. Oto mam dwie córki, które jeszcze nie poznały mężczyzny, wyprowadzę je do was, [...]* ¹⁵ (Rdz 19,8). Córki Lota „nie żyły z mężczy-

¹¹ Zob. Rdz 1,28.

¹² Kpł 18,22: *Nie będziesz obcował z mężczyzną, tak jak się obcuje z kobietą. To jest obrzydliwość!*; 20,13: *Ktokolwiek obcuje cieleśnie z mężczyzną, tak jak się obcuje z kobietą, popetnia obrzydliwość. Obaj będą ukarani śmiercią, sami tę śmierć na siebie ściągą.*

¹³ Stosunki homoseksualne wchodzą w zakres tzw. *giluj arajot*. Termin ten określa potępiane przez religię mojżeszową zachowania seksualne (w tym relacje homoseksualne).

¹⁴ Por. M. Kordowero, *Palma Dewory*, tłum. J. Białek, S. Pecaric, Kraków 2007, s. 132–137 (rozważania dotyczące *sefiry Jesod*).

¹⁵ Według *Biblia to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*.

znał”/„nie poznały mężczyzny”, czyli hebr. *lō' jād'û 'isz* hebr. (לא ירעו איש). Były zatem dziewicami, i Lot „oddał” je sodomitom w zamian za przybyszów, którzy się u niego zatrzymali, by nie doszło do aktów homoseksualnych. Lot podejrzewał, że mieszkańcy Sodomy mają zamiary seksualne. Dlatego chcąc oszczędzić przybyszów, zaproponował swoje córki w zamian. Córki Lota jeszcze „nie poznały” (לא ירעו), a więc nie współżyły seksualnie („nie żyły”) z mężczyzną¹⁶.

Właściwa relacja seksualna, zjednoczenie (*jichud*) jest poznaniem, wiedzą. Relacja właściwa, tzn. heteroseksualna, ustanowiona przez Boga w archetypowym porządku (z figurami Adama i Ewy). Wszak „[...] Tajemnica płci jest dla kabalistów czymś doprawdy przerażająco głębokim”¹⁷. W kabalistycznym traktacie z XIII w. pt. *'Iggeret ha-Kodesz* [„Święty list”], przypisywanym niesłusznie autorstwu Nachmanidesa, padają słowa, które potwierdzają tę optykę:

[...] tak, jak zjednoczenie mężczyzny i kobiety zwane jest wiedzą, tak Igniecie duszy w świecie intelektu zwane jest wiedzą. I wiesz już, że nie uważa się, aby osoba posiadała jakkolwiek wiedzę, zanim intelekt nie zjednoczy się z przedmiotem wiedzy¹⁸.

[...] jak spłodzić dziecko, które będzie pobożnie studiować Torę? Poprzez właściwy stosunek z żoną. Właściwy, tzn. odpowiadający boskiemu porządkowi i strukturze boskiego wszechświata¹⁹.

A także:

[...] mężczyzna jest tajemnicą mądrości, kobieta jest tajemnicą zrozumienia, a czyste zjednoczenie jest tajemnicą wiedzy. I to jest tajemnica mężczyzny i kobiety za pomocą tajemnicy właściwej ścieżce wewnętrznej kabały. [...] ²⁰.

3. Da'at w kabale. Sefirotyczne relacje

Powiedziano wcześniej, że *jād'a/jeda* (ירע) koreluje z kategorią *da'at* (דעת) [‘wiedza’, ‘poznanie’] – w kabale jedenastej *sefiry*. Unifikujący, „seksualny” charakter *da'at* przejawia się w tym, że stanowi ona punkt (na *sefirotycznym* „drzewie życia”), w którym zbiegają się – więc jednoczą – *sefirot Chochma* („Mądrość”) [druga *sefira*] i *Bina* („Pojmowanie”/„Rozumienie”/„Inteligencja”)

¹⁶ Zob. całą historię: Rdz 19,1-11.

¹⁷ G. Scholem, *Mistycyzm żydowski i jego główne kierunki*, tłum. I. Kania, Warszawa 2007, s. 252.

¹⁸ *'Iggeret ha-Kodesz* 334; cyt. za: K. Guberman, „*To Walk In All His Ways*”. *Towards a Kabbalistic Sexual Ethic*, *The Journal of Religious Ethics* 14 (1) (1986), s. 74.

¹⁹ *'Iggeret ha-Kodesz* 321; cyt. za: K. Guberman, „*To Walk In All His Ways*”..., s. 68.

²⁰ *'Iggeret ha-Kodesz* 334; cyt. za: K. Guberman, „*To Walk In All His Ways*”..., s. 73–74.

[*sefira* trzecia]. Dopełniająca dwójkę *Chochma-Bina sefira Da'at* pojawiła się w doktrynie kabały z końcem XIII w. Jak zaznacza Gershom Scholem, *sefira* ta stanowi rodzaj harmonizacji pomiędzy wspomnianymi *Chochma* i *Bina*, i jako taka nie wyznacza nawet typowo odrębnej *sefiry*, ale raczej zewnętrzny aspekt pierwszej *sefiry Keter* (jako że *Chochma* jest drugą, a *Bina* trzecią *sefirą*). Zabieg taki miał być warunkowany chęcią spoglądania przez kabalistów na każdą grupę trzech *sefirot* jako na jedność łączącą opozycyjne atrybuty i jako syntezę, która ostatecznie znosi przeciwieństwa²¹. Pozostałe trójce to *sefirot: Chesed, Din/Gewura* z unifikującą (tzn. ze środkowej kolumny *sefirotycznego* wykresu) *sefirą Tiferet* oraz *Necach* i *Hod* z jednoczącą *sefirą Jesod; Malkut/Szechina* (dziesiąta *sefira*) pozostaje *sefirą* niezwiązaną w trójcy: jest miejscem, w którym wszystkie pozostałe *sefirot* zbiegają się.

W tym kontekście fragment z *'Iggeret ha-Kodesz*:

[...] mężczyzna jest tajemnicą mądrości, kobieta jest tajemnicą zrozumienia, a czyste zjednoczenie jest tajemnicą wiedzy. I to jest tajemnica mężczyzny i kobiety za pomocą tajemnicy właściwej ścieżce wewnętrznej kabały. [...] ²²,

okazuje się posiadać głębszą interpretację: stosunek mężczyzny jako „mądrości” z kobietą jako „zrozumieniem” odpowiada *sefirotycznej* relacji *Chochma-Bina* („Mądrość”-„Zrozumienie”), gdzie rezultatem owej unii jest wiedza (jako poznanie), a więc *da'at* (a na planie *sefirot: sefira Da'at*)²³.

Według kabalistów „poznawanie” z Rdz 4:1 symbolizuje ciągłą, stale dokonującą się „seksualną” unię pomiędzy albo *sefirot Chochma* – „Mądrość” i *Bina* – „Pojmowanie”/„Rozumienie” (gdychodzi o *sefirot* górne, tzw. pałac wyższy), albo – ale to rzadziej – *Mikroprozopa* (z terminologii zoharycznej)²⁴, tzn. strukturę konstytuowaną przez *sefirot: Chesed, Gewura, Tiferet, Necach, Hod, Jesod* z *Szechiną/Malkut*, tj. *sefirą* dziesiątą (w dominium *sefirot* niższych, tzw. pałacu dolnym)²⁵.

Warto tu również dodać, że główny cel mistycznego poznania żydowskich kabalistów polega na doprowadzeniu do zjednoczenia *sefirot*, co egzemplifikuje zasadniczo złączenie *sefirot Chochma* i *Bina* w *Da'at*: zjednoczenie drugiej i trzeciej *sefirot* jest wzorcem dla innych zjednoczeń pośród *sefirot*. I tu chodzi w istocie o zjednoczenie płciowe, bowiem *sefirot Chochma* oraz *Bina* ująć

²¹ G. Scholem, *Kabbalah*, Jerusalem 1974, s. 107.

²² *'Iggeret ha-Kodesz* 334; cyt. za: K. Guberman, „*To Walk In All His Ways*”..., s. 73–74.

²³ Perspektywa poznania jako aktywności o charakterze erotycznym wybrzmiewa także z wydanej w Krakowie w 1591 r. pracy kabalisty Moszego Kordowery pt. *Pardes Rimmonim* (rozdz. IV). Zob. angielskie wydanie: M. Cordovero, *Pardes Rimmonim. Orchard of Pomegranates*, Parts 1-4, transl. E. Getz, Monfalcone 2007.

²⁴ *Sefer ha-Zohar* – pierwotne wydanie: Mantua 1558–1560.

²⁵ O owym „świętym złączeniu” w „Biblii” kabalistów, tj. *Sefer ha-Zohar* zob. np. t. I, 207b.

można tutaj (co proponuje kabała, ze swoim rozwinięciem w systemie szesnastowiecznego mistyka Izaaka Lurii) jako *parcufim* (l. poj. – *parcuf*: ‘oblicze’, ‘twarz’, ‘wizerunek’ [Boga]) „ojca” i „matki” (*parcuf Aba* ‘Ojciec’ – *Chochma*; *parcuf Ima* ‘Matka’ – *Bina*), które to *parcufim* wskazują relację *stricte* seksualną. Ponadto, *Abba* i *Ima* stanowią duchowy archetyp dla „prokreacyjnego zjednoczenia” (*ziwwug*), „[...] które w swoim metaforycznym aspekcie »patrzenia twarzą w twarz« (*histakkelut panim-be-fanim*) jest ogólną podstawą wszelkich intelektualnych i erotycznych unii”²⁶. Co istotne, owa intelektualna unia w prostej linii odsyła tu do idei wiedzy i poznania. Relacja pomiędzy boskim „twarzami” (*parcufim*) w strukturze *sefirotycznej* na planie ziemskim realizowana jest przez seksualną relację „twarzą w twarz”, co warunkuje, że relacja taka jest relacją heteroseksualną.

Źródła kabalistyczne (głównie zoharyczne i luriańskie), podejmując motyw zjednoczenia pomiędzy męską i żeńską potencją jako „spoglądania twarzą w twarz” (*histakkelut panim be-fanim*, także jako *hashggahah panim be-fanim*) bazują na midraszowej interpretacji wersetu Wj 24,2 (*Mojżesz sam zbliży się do Pana, lecz oni się nie zbliżą i lud nie wstąpi z nim*)²⁷, gdzie oglądanie Bożej Obecności (w kabale – dziesiątej *sefiry*²⁸) dotyczy *de facto* oglądania przez Mojżesza Boga „twarzą w twarz”²⁹.

Poza tym, że w doktrynie kabały istnieją *sefirot* męskie i żeńskie, obecne jest także przeświadczenie, że całe kolumny *sefirotycznego* wyobrażenia (*ec chajim*) są płciowo zdeterminowane. Stąd też prawa kolumna (*amud*) struktury *sefirot* jest męska (*sefirot*: *Chochma*, *Chesed*, *Necach*), a lewa – żeńska (*Bina*, *Din*/*Gewura*, *Hod*). Taki stan znamionuje, że wszelkie stosunki *sefirotyczne* (już nie tylko pomiędzy *Chochmą* i *Biną*) – a w ślad za tym i relacje ziemskie – mogą być opisywane w kontekście relacji męskie/żeńskie.

Zarysowane powyżej relacje zachodzą bowiem w doktrynie kabały w ciele mistycznej, boskiej prapostaci *Adama Kadmona* (jako *sefirotycznej* formie), ale także – paralelnie – w postaci ludzkiej, ziemskiej (pierwotnie adamowej), gdyż człowiek został stworzony „na obraz i podobieństwo”, hebr. *demut we-celem*, Boga (zob. Rdz 1,26), a Bóg w akcie immanentyzacji przyjmuje formę ludzką, tj. formę „niebiańskiego”, „wyższego”, „górnego” Adama – *Adama Ilaaha*, określanego *de facto* również jako *Adam Kadmon* (wówczas, literalnie, występuje on jako „pracznik”, „pierwotny człowiek” – wszelako jednak nie ten

²⁶ G. Scholem, *Kabbalah*, s. 141.

²⁷ A wcześniej: (Wj 24,1) *I rzekł [Pan] do Mojżesza: »Wstap do Pana, ty, Aaron, Nadab, Abihu i siedemdziesięciu ze starszych Izraela i oddajcie pokłon z daleka«.*

²⁸ *Malkut* /*Szechina* w swoim podstawowym znaczeniu określana jest jako „Boża Obecność” na ziemi, „Boże przebywanie” pośród narodu żydowskiego.

²⁹ E.R. Wolfson, *Weeping, Death, and Spiritual Ascent...*, s. 281.

ziemski, biblijny „pierwszy człowiek”; ten ostatni bowiem określany jest za pomocą terminu *Adam ha-Riszon*). Stąd też zasygnalizowane *sefirotyczne* i *parcuficzne* stosunki zachodzą tak w obrębie rzeczywistości boskiej, duchowej, jak i na płaszczyźnie cielesnej człowieka ziemskiego, co oznacza, że można je odzwierciedlić w życiu ludzkim, fizycznym, ziemskim, skąd też m.in. bierze się obecne w judaizmie wartościowanie jedynie heteroseksualnych relacji płciowych (bowiem i relacje pomiędzy *sefirot* są natury odmiennopłciowej: „łączą się” *sefirot* odmiennych rodzajów, „płci”). ‘Święte zaślubiny’ (*ziwwuga kadisza*) uobecniają się w dziedzinie *sefirot* (w duchowym ciele *Adama Kadmona*) korespondują z ciałem *Adama ha-Riszon* z hebrajskiego mitu o Adamie i Ewie, w następstwie zaś – z każdym ludzkim organizmem³⁰.

W kabale twierdzi się, że wszelka dysharmonia na świecie wynika z dyzunii pomiędzy boskimi siłami męską i żeńską (na podstawie zasady korespondencji). W świecie ziemskim ta dyzunia przyjmuje postać oddzielenia mężczyzny od kobiety. Stąd znaczenie małżeństwa i w judaizmie ortodoksyjnym, i w kabale – związek kobiety z mężczyzną na planie materialnym wpływa bowiem na unię między tym, co żeńskie a tym, co męskie w boskiej strukturze.

Przedstawiona powyżej idea ponownie łączy kategorie poznania, *gnosis*, i obcowania płciowego: poprzez fizyczne zespolenie płciowe (żydów – w tym mistyków żydowskich – z ich żonami) dokonuje się zjednoczenie *sefirot*, zespolenie elementów boskiej struktury (w myśl mistycznej idei korespondencji wyrażającej się w formule „jak na górze, tak na dole”, tzn. przekonania o istnieniu zależności makrokosmos/mikrokosmos³¹, a skoro tego ostatniego, to i reguły *imitatio dei* – naśladowania „czynów” Boga), co umożliwi mistyczne, duchowe poznanie Boga – taki jest wszak cel mistyki i doświadczeń mistycznych w ogóle. Tylko więc w heteroseksualnej relacji małżeńskiej możliwe staje się osiągnięcie przez mistyka boskiej wiedzy (*da‘at*), tzn. cechy przynależnej Bogu na mocy *sefirotycznego* układu, gdzie *Da‘at* jest jedenastą („ukrytą”) boską jakością, boskim atrybutem. A skoro mistyk ów boski atrybut osiąga, to Boga poznaje.

³⁰ Kwestię symbolizmu seksualnego w kontekście hierogamii i *conciunctio oppositorum* dziejącego się w sferze *sefirot* w mistycznej doktrynie judaizmu poruszyłam nieco szerzej w: *Antynomiczne dyrektywy radykalnego sabataizmu jako wyraz etyki „odwróconej” według Gershoma Scholema*, *Studia Religiologica* 45 (2012), s. 237–254 (to zagadnienie na s. 250–252; fragment dotyczący *Adama Kadmona* i *Adama ha-Riszon* jest wyimkiem *in extenso*, po niewielkich zmianach, z tejże pracy).

³¹ W kabalistycznej *Sefer ha-Bahir* (XI/XII w.) mówi się przykładowo: „Uczniowie rzekli do niego: Z góry na dół znamy. Ale z dołu w górę nie znamy. Odrzekł: Czyż nie jest to tym samym – na dole i u góry oraz u góry i na dole? [...]” – akapit 171 (zgodnie z numeracją podaną przez Aryeha Kaplana w jego angielskim przekładzie dzieła opublikowanym jako: *The Bahir. Illumination, Translation, Introduction, and Commentary* by Aryeh Kaplan, York Beach, ME 1990; tekst ten odpowiada elektronicznej wersji zamieszczonej na stronie: <http://www.hermetics.org/pdf/sacred/bahir.pdf> (22.02.2013)).

Intencja jednoczenia *sefirot* nakładana jest przez żydowskich mistyków na (idealnotypicznie patrząc) wszystkie wykonywane w codziennym życiu (tj. na planie fizycznym) czynności (w tym na seks). Jest to proces mimetyzacji aktów zachodzących w samym boskiej strukturze (strukturze *sefirotycznej*), a więc swoiste *imitatio dei*³². Kabalista pozostaje bowiem świadomy istniejących odpowiedniości pomiędzy planem ziemskim a boskim, skupia się natomiast na odkryciu wewnętrznej „duchowej logiki” tych zależności. Wypełnianie *micwot* jest więc *imitatio dei*, co upodabnia człowieka do Boga, boskiego obrazu³³, którym w kabale jest wyobrażenie *sefirot*. Stąd przejawianie cech właściwych konkretnej *sefirze* (lub lepiej: przymiotu korelatywnego z konkretną *sefirotyczną* jakością) sprawia, że mistyk ową jakość interioryzuje, co zbliża go do samego Boga, a więc poznania Go.

4. Jesod i cadyk (konotacje seksualne). Dewekut

Dobre czyny (tzn. zgodne z bożym porządkiem) – a więc *micwot* – wypełnia sprawiedliwy, tj. cadyk. W szesnastowiecznej *Sefer Mar'ot ha-Zove'ot* [„Księga zwierciadła”] autorstwa kabalisty Dawid ben Jehuda padają słowa:

Ten strój utkany jest z *micwot* i aktów *cedaki* [sprawiedliwości] oraz dobrych uczynków, jak napisane jest: Przywdział *sprawiedliwość* jak pancerz (Iz 59,17)³⁴. Ten strój przygotowany jest jedynie dla tego, który jest udoskonalony na dole i zachowuje Obraz Łańcucha Istnienia na tym świecie poprzez rodzenie nowego życia. Oznacza to, że ma on partnera. Wówczas jest on cały [pełny, kompletny – D.B.], zarówno u góry, jak i na dole, i wówczas strój ten jest dla niego przygotowany tak, jak powinien.

Ale jeśli, gdyby to było możliwe, strój ten nie został przygotowany dla niego, ponieważ nie został on udoskonalony na dole, ponieważ nie jest on żonaty, to jest on splamiony [obarczony zmałą – D.B.], ponieważ nie wypełnił przykazania prokreacji, i wówczas strój ten zostaje zdjęty z niego u góry³⁵.

„Udoskonalony na dole” to, jak chce się sądzić, cadyk jako obraz *Adama ha-Riszon*, a temu ostatniemu „na górze” odpowiada *Adam Kadmon* jako struk-

³² Na temat tej ostatniej idei w kabale pisałam w artykule: „Palma Dewory” *Moszego Kordowera jako egzemplifikacja żydowskiej kabalistycznej doktryny etycznej pod postacią „imitatio dei”*, *Etyka* 44 (2011), s. 148–168. Odnośnie do chasydzkiego ujęcia jak żyć świętym (tj. podobnym Bogu [*imitatio dei*] i podobającym się Mu) życiem zob. Z.H. Eichenstein, *Turn Aside from Evil and Do Good. An Introduction and a Way to the Tree of Life*, transl. L. Jacobs, London-Washington 1995.

³³ K. Guberman, „*To Walk In All His Ways*”..., s. 62.

³⁴ W przekładzie *Biblii Tysiąclecia*.

³⁵ K. Guberman, „*To Walk In All His Ways*”..., s. 67–68, która za tłumaczeniem: D.C. Matt, *David ben Yehudah Hehasid and his “Boks of Mirrors”*, *Hebrew Union College Annual* 51 (1980), s. 129–172; idem (red. i tłum.), *The Book of Mirrors: Sefer Mar'ot ha-Zove'ot* by David ben Yehudah ha-Hasid, *Brown Judaica Studies* no. 30. Chico, CA: Scholars Press, Chico, CA 1982.

tura *sefirotyczna*. Podstawową *micwą* jest w powyższym fragmencie wydanie nowego życia, a więc stosunek płciowy, *ziwwuga kadisza* (święte zespolenie z żoną). Jest to *micwa* fizyczna – realizowana na planie materialnym, i duchowa – realizowana na planie niefizycznym, tj. w sferze *sefirot*, gdzie dokonuje się święte złączenie (*ziwwuga kadisza*, *jichud*) pomiędzy konkretnymi *sefirotycznymi* strukturami. A ponieważ „*Micwot* nie mogą być rozumiane lub wykonywane z doskonałą *kawaną* [intencją – D.B.] bez wiedzy o boskości, nie może być też taka wiedza uzyskana bez propedeutyki właściwych czynów”³⁶. Stąd związek z wiedzą – wiedzą o Bogu.

Figura cadyka istotna jest tu także z uwagi na jej silne konotacje seksualne. Postać cadyka traktowana bywa w kabale (wyjściowo w *Sefer ha-Bahir* i *Sefer ha-Zohar*) jako personifikacja *sefiiry Jesod*³⁷ (dziewiątej *sefiiry* na kabalistycznym *sefirotycznym* „drzewie”), która to *sefiira* posiada w istocie bardzo seksualny charakter: reprezentuje męskie organy rozrodcze, stanowiąc jednocześnie mistyczną sferę zjednoczenia, gdzie ostatnia *sefiira Malkut/Szechina* (jako *par-cuf nukwa* [dosłownie ‘dziura’]) reprezentuje w tym układzie genitalia żeńskie.

W kontekście „seksualnego poznania” warto zwrócić uwagę na występujące w kabale wiązanie fallusa z narządem wzroku, czyli na „falliczny symbolizm oka” (obecny głównie w systemie kabały Izaaka Lurii), a to mianowicie przez wzgląd na możliwość osiągnięcia stanu mistycznego, zjednoczenia z Bogiem, czyli swoistego duchowego poznania Go, za pomocą płaczu. „Łzy bowiem powodują przylgnięcie człowieka (*dewekut ha-’adam*)... i otwiera on bramy *Biny*...”³⁸, tzn. otwiera „bramy Rozumienia”, tj. mistycznego poznania. „Obraz żydowskiego mistycyzmu, który się [stąd – D.B.] wyłania jest takim, w którym doświadczenie emocjonalne samo w sobie jest celem mistycznego rytuału szlochania, tak samo jak sposobu, za którego pomocą dusza wznosi się i uzyskuje *gnosis*”³⁹.

Elliot R. Wolfson podaje, że płacz symbolicznie reprezentuje wytrysk nasienia, z uwagą jednak, że oczy jako takie idei fallusa nie oddają, a reprezentują aspekt wyższej rzeczywistości Boga, która z tym ostatnim koresponduje⁴⁰ (najpewniej chodzi tu o to, że odniesienie owo zachodzi poprzez *sefiirę Jesod*). Badacz dodaje także, że korelacja pomiędzy oczami i męskimi genitaliami po-

³⁶ K. Guberman, „*To Walk In All His Ways*”..., s. 76.

³⁷ Dosłownie ‘Fundament’, ‘Podstawa’. Por. Prz 10,25 na temat cadyka: *Gdy wicher zawieje – nie ma już grzesznika, lecz sprawiedliwego podstawy są wieczne*.

³⁸ M. Kordowero, ‘*Elimah Rabbati*’, cyt. za: E.R. Wolfson, *Weeping, Death, and Spiritual Ascent*..., s. 280. W pracy tej Kordowero komentuje księgę *Zohar* (‘*Elimah Rabbati* ogłoszono drukiem we Lwowie w 1881 r.).

³⁹ J. Corrigan, *Introduction: Emotions Research and the Academic Study of Religion*, w: idem (red.), *Religion and Emotion*..., s. 24.

⁴⁰ E.R. Wolfson, *Weeping, Death, and Spiritual Ascent*..., s. 281.

wstała w kabale przypuszczalnie na fundamencie przekonania, że hebrajskie słowo *ajin* (אֵינַן) oznacza zarówno ‘oko’⁴¹, jak i ‘wytrysk fontanny/źródła’ – a to drugie niesie symbolizm falliczny – które to przekonanie obecne jest już w wielu rabinicznych tekstach klasycznych i średniowiecznych⁴².

Z poznaniem – noszącym konotacje seksualne – łączy się *Jesod* również poprzez *sefirę Da‘at* (‘wiedza’/‘poznanie’/*gnosis*). Owe dwie *sefirot* na symbolicznej reprezentacji kabalistycznego „drzewa życia” znajdują się wszak na jednej (środkowej) linii, na jednej kolumnie tegoż „drzewa”. W nich to zbiegają się, jednoczą i harmonizują inne *sefirot*.

Jesod w mistycznej myśli żydowskiej symbolizuje też ideę przymierza (hebr. *berit*) – mianowicie poprzez związek z męskimi organami seksualnymi, a przez to aktem obrzezania jako znakiem przymierza zawartego z Bogiem. Por. chociażby słowa z *Palmy Dewory* Moszego Kordowery: „To jest miara ostrożności w stosunku do znaku przymierza – by nie dopuszczać żadnych grzesznych myśli i nie powodować marnotrawnego wypływu nasienia”, bowiem „[...] człowiek nie powinien naciągać swego łuku – to znaczy powodować u siebie pobudzenia cielesnej żądz, z wyjątkiem momentu zjednoczenia, kiedy jego małżonka jest w stanie czystości. Wszystko, co poza to wykracza, powoduje, Boże uchwaj, splamienie atrybutu *Jesod*”⁴³.

W kontekście seksualnego charakteru poznania warto także wspomnieć o ujęciu cadyka jako ascety seksualnego. Ideał sprawiedliwego hipostazuje mianowicie osiągnięcie równowagi, harmonii we wszelkich sferach życia – zatem i w sferze seksualności (stąd też *sefira Jesod* – będąc uplasowaną na środkowej kolumnie *ec chajim* – stanowi harmonizację pozostałych *sefirot*, które w niej się zbiegają). Tak ujętego sprawiedliwego personifikuje też biblijny Józef – głównie w talmudycznej egzegezie – który, zachowując przymierze z Bogiem, wyrzeka się seksualnych instynktów. Zachowywanie *berit* oznacza tu duchowe „współżycie” z Bogiem, którego celem jest poznanie Jego. Ponadto, Józef koresponduje z *Jesod* poprzez ideę fallusa, a to na mocy biblijnego zapisu z Rdz 49,22: *Józef – latorośl owocująca, latorośl owocująca nad źródłem [...]*, gdzie w oryginale występuje zapis ‘*ale ‘ajin* [אֵינַן]’ (w powyższym tłumaczeniu jako ‘nad źródłem’)⁴⁴, a jak powiedziano, słowo (i litera) *ajin* niesie m.in. sens ‘wytrysku fontanny/źródła’ – który jest w swojej istocie falliczny.

⁴¹ Por. „Ajin אֵינַן nie mówi. Ajin widzi. Jest okiem, אֵינַן AJIN. [...]” (L. Kushner, *Księga Liter. Mistyczny alef-bet*, tłum. P. Paziński, Kraków-Budapeszt 2010, s. 70. Księga „[...] formą nawiązuje do Talmudu, treścią – do wielowiekowej spuścizny żydowskiej mistyki” [z okładki]).

⁴² E.R. Wolfson, *Weeping, Death, and Spiritual Ascent...*, s. 281.

⁴³ M. Kordowero, *Palma Dewory*, s. 135, 137.

⁴⁴ E.R. Wolfson, *Weeping, Death, and Spiritual Ascent...*, s. 283.

W końcu, *berit* znajduje swój wyraz w *Jesod* także jako w mistycznej sferze zjednoczenia: przymierze jest wszakże znakiem zaprzęgnięcia duchowego związku, aż do samego zjednoczenia, z Bogiem, tj. swoistego mistycznego poznania Go poprzez przyłgnięcie (*dewekut*) doń⁴⁵. Wydaje się mianowicie, że owo przyłgnięcie do Boga – „które [...] stanowi w Biblii wyraźny imperatyw; wielokrotne powtarzanie tego nakazu w Pięcioksięgu⁴⁶ wyraźnie wskazuje na kluczowe znaczenie, jakie mu przypisywano”⁴⁷ – oznacza poznanie Go (choć i tutaj bardziej duchowe i uczuciowe niż intelektualne), a tym samym koresponduje w jakiś sposób z poznaniem *jā'd'a* (יָדָא), które w mistycznym ujęciu umożliwia poznanie boskiej pełni (skoro wyznacza osiągnięcie pełnego zespolenia, *coincidentia oppositorum*, mistycznej unii, a boski stan rzeczy odzwierciedla ziemski stan rzeczy). Owo duchowe poznanie Boga dokonuje się tu na drodze seksualnej, tj. poprzez seksualne zjednoczenie mężczyzny i kobiety. Jako rodzaj duchowego poznania, *dewekut* nie może jednak stanowić radykalnej *unio mystica*, całkowitego zjednoczenia z bóstwem, gdzie mistyk w totalnej ekstazie zatracca własne „ja”. Aby zaszło poznanie (nawet duchowe), musi zostać zachowana epistemiczna relacja podmiot–przedmiot⁴⁸.

Notabene, mimo że kabałiści definiują *dewekut* jako duchowe łągnięcie do Boga, pierwotne znaczenie tego słowa jest w Torze, jak zauważa Mordechai

⁴⁵ Jako mentalne zespolenie z Bogiem, swoista *communio mystica*. O *dewekut* zob. głównie: M. Idel, *Kabała. Nowe perspektywy*, tłum. M. Krawczyk, Kraków 2006, rozdz. „*Dewekut* – różne sposoby rozumienia terminu w mistyce żydowskiej” (s. 74–117); G. Scholem, *Kabbalah*, s. 174–176; idem, *Devekuth or Communion with God in Early Hasidic Doctrine*, *Review of Religion* 14 (1950), s. 115–139.

⁴⁶ Zob. Pwt 4,4, 10,20, 11,22, czy np. 13,5: *Za Panem, Bogiem swoim, pójdziesz. Jego się będziesz bał, przestrzegając Jego poleceń. Jego głosu będziesz słuchał, Jemu będziesz służył i przyłgniesz do Niego.*

⁴⁷ M. Idel, *Kabała...*, s. 78.

⁴⁸ Scholem powie zresztą: „[...] Żydowski mistyk niemal zawsze również w ekstazie zachowuje świadomość dystansu między Stwórcą a stworzeniem. Oboje mogą wchodzić z sobą w kontakt [...], jednak nie zachodzi między nimi zwykle utożsamienie. Moim zdaniem nic nie wyraża lepiej tego poczucia dystansu między Bogiem i człowiekiem (nawet gdy łączy ich najściślejsza więź) niż słowo używane w piśmiennictwie hebrajskim na wyrażenie tego, co zwykle zwie się *unio mystica*. Jest to słowo *dewekut* [...]” (idem, *Mistyctw żydowski...*, s. 139–140). Por. także: „[...] *Dewekut* lub »komunia« to nie »unia« w sensie mistycznej unii pomiędzy Bogiem a człowiekiem [...]” (idem, *The Messianic Idea in Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*, transl. M.A. Meyer et al., New York 1971, s. 213). Podobne słowa wypowiada Gerhard Wehr: „[...] *Debekut** w znaczeniu mistycznego oddania Bogu pozwala się do pewnego stopnia porównać z połączeniem człowieka z Bogiem, z *communio mystica*. Jednak w żydostwie w obliczu wzniosłości transcendentnego Boga nie może chodzić o totalną *unio mystica* [...]. Za trzeźwością i zmysłem rzeczywistości kabalistów przemawia fakt, że według ich przekonania żadne wzniesienie w najwyższe rejony nieba nie potrafi znieść dystansu między Stworzycielem i jego stworzeniem. W najlepszym wypadku chodzi o zbliżenie się do sfery największej świętości, jednak nie o połączenie się z nią. Dystans pomiędzy stwórcą i stworzeniem pozostaje nienaruszony” (idem, *Kabała*, tłum. I. Slotwińska, Białystok 2005, s. 25–26). * Niejednolitość w zapisie słowa *dewekut/debekut* wynika z podwójnej możliwości transkrypcji hebrajskiej litery *bet* (ב) – mianowicie jako „w” i jako „b”.

Rotenberg⁴⁹, ściśle seksualne: oznacza fizyczne przyłgnięcie (od hebr. *vedavak* [וּדַבַּק] męża do swojej żony (zob. ponownie Rdz 2,24: *Dlatego to mężczyzna opuszcza ojca swego i matkę swoją i łączy się ze swą żoną tak ściśle, że stają się jednym ciałem*⁵⁰). Nawiasem mówiąc, Rotenberg w kontekście rozważań nad *dewekut* stawia śmiałą tezę, że ekstazyjne *dewekut* jest duchowym orgazmem⁵¹, co i w tym ujęciu silnie wiąże *dewekut* – także jako duchowe poznanie – z relacją seksualną, co w efekcie i tu daje związek poznania ze stosunkiem płciowym.

Podsumowanie

W mistycznej myśli żydowskiej idea poznania wiązana z hebrajskim *jād'a* (יָדַע) niesie poprzez wyrażaną jednocześnie ideę obcowania płciowego konotacje erotyczne. Poznanie partnera poprzez stosunek płciowy (co wyraża יָדַע) znajduje jednak swoją realizację wyłącznie w heteroseksualnej unii, w relacji pomiędzy partnerami o odmiennej płci. Tylko taka umożliwi bowiem *ziwwuga kadisza*, mistyczną unię (zarówno w wymiarze cielesnym, jak i duchowym) dwóch przeciwległych pierwiastków (męskiego i żeńskiego), *coniunctio* (resp. *coincidentia oppositorum* (po jungowsku: integrację *animy* i *animusa*⁵²), która swój duchowy pierwowzór posiada według nauki kabały w relacjach zachodzących na planie *sefirot*: relacjach elementów boskiej struktury. To *sefirotyczne* zależności i związki stanowią w istocie wzór relacji ludzkich – a wzór relacji seksualnych wyznaczają zasadniczo relacje *sefirot Chochma-Bina* (*parcufim Abba-Imal*'Ojciec'-'Matka'), gdzie kluczem jest osiągnięcie *jichud*, świętego zespolenia, *unio mystica* przeciwległych pierwiastków.

Ponadto, osiągnięcie *coniunctio* umożliwia swoiste (bo mistyczne, duchowe) poznanie Boga, który w mistycznej doktrynie judaizmu jest takim właśnie zespoleniem przeciwieństw, idealną pełnią, pełnią rzeczywistości. Poznanie Boga dokonuje się poprzez zjednoczenie się z Nim, przyłgnięcie do Niego (*dewekut*).

Z ideą mistycznego zespolenia (więc i poznania) łączy się w kabale także *sefira Jesod* – i jej personifikacja w figurze cadyka – będąca na kabalistycznym *ec chajim de facto* mistyczną sferą zjednoczenia.

W związku z tym, że w kabale zachodzi referencyjność dominium boskiego i dominium ziemskiego, to – by użyć słów Karen Guberman – „Stosunek

⁴⁹ M. Rotenberg, *Cabalic Sexuality and Creativity*, The International Journal for the Psychology of Religion 5 (4) (1995), s. 240, przyp. 7.

⁵⁰ Emfaza moja.

⁵¹ M. Rotenberg, *Cabalic Sexuality and Creativity*, s. 240. Ów duchowy orgazm ma być próbą oswojenia śmierci poprzez chwilowe osiągnięcie stanu „spoza ciała”.

⁵² Nawiasem mówiąc, analizy kabalistycznej symboliki erotycznej w duchu psychoanalizy podjął się M.G. Langer w: idem, *Die Erotik der Kabbala*, Prag 1923.

seksualny i wiedza dzielą przeto ten sam język zjednoczenia i określają podobne procesy zjednoczenia. Różnice pomiędzy nimi odzwierciedlają poziomy, na których te dwie unie zachodzą. Ta pierwsza jest zewnętrznym łączeniem się różnych, fizycznych jakości, ta druga jest wewnętrznym procesem skupiającym ludzką uwagę na boskości i przyłgnięciu [*dewekut* – D.B.] do niej. W swoim podobieństwie pierwsza łączy się z drugą jako jej zewnętrzna manifestacja, podczas gdy ta druga towarzyszy tej pierwszej jako jej wewnętrzna doskonałość. Obie są stąd odpowiadającymi sobie czynnościami, które się uzupełniają⁵³.

EROTYCZNY CHARAKTER POZNANIA W KABALE

(STRESZCZENIE)

W artykule ukazano kabalistyczne (tj. z obrębu średniowiecznego i późniejszego mistycyzmu żydowskiego) ujęcie idei poznania, mianowicie poznania określanego i warunkowanego przez seksualną unię mężczyzny i kobiety. Ponieważ kabała bazuje na tekstach Tanachu, przeto elementem kluczowym jest tu werset z Księgi Rodzaju (4,1). Pojawiające się w nim słowo *jād'a* (יָדָע) ('obcował'/'poznał') [Adam z Ewą/Ewę] zestawiane jest kolejno, na podstawie jego leksyki, z kategorią *da'at* (דַּעַת) – 'wiedzą', 'poznaniem' oraz nazwą kabalistycznej *sefiry*. W związku z rolą odgrywaną w mistycznej teologii judaizmu przez tę ostatnią, ukazane zostały zależności seksualne zachodzące w dominium *sefirotycznym*, które stanowią *de facto* wzorzec dla relacji ludzkich. Ideałem owych relacji na planie ziemskim jest osiągnięcie między mężczyzną i kobietą pełnego (skutkiem wydarzającego się seksualnego *ziwvuga kadisha*, zespolenia przeciwnych, ale komplementarnych, pierwiastków) poznania drugiej osoby, a także pewnego typu duchowe poznanie Boga, który w kabale jest *coincidentia oppositorum* oraz *sefirotyczną* strukturą.

AN EROTIC CHARACTER OF KNOWING ACCORDING TO KABBALAH

(SUMMARY)

The article presents kabbalistic (i.e. from the medieval and later Jewish Mysticism) perspective on the idea of knowing, namely knowing that is defined and determined by the sexual union of man and woman. Since Kabbalah, when doing its interpretations, is based on the texts of Tanah, the starting point is made here the vers from the biblical Book of Genesis (4,1). The word *jād'a* (יָדָע) ('made love'/'knew') [Adam with Eve/Eve] from here is then lexically compared to the category of *da'at* (דַּעַת), 'wisdom', 'knowing', and the name of the kabbalistic *sephira*. Due to the role of this *sephira* in the doctrine of mystical judaism, the text presents the sexual connections that happen in the *sephirotic* dominium which form the pattern for the human relations. The ideal of these relations is on the material plane the attainment by man and woman (as an effect of the sexual *zivvuga kadisha*, an union between contradictory but complementary elements) the complete knowing (wisdom) of the partner, but also of God. This kind of spiritual knowing of God is determined by the fact that God is in Kabbalah the *coincidentia oppositorum* and the *sephirotic* structure.

⁵³ K. Guberman, „*To Walk In All His Ways*”..., s. 74. Emfaza moja.

DER EROTISCHE CHARAKTER DES ERKENNENS IN DER KABBALA

(ZUSAMMENFASSUNG)

Im Beitrag wird die aus der Kabbala, d.h. aus der mittelalterlichen und späteren jüdischen Mystik, bekannte Idee des Erkennens ausdiskutiert, die sich auf das Erkennen durch die sexuelle Einheit von Mann und Frau stützt. Da die mystischen Interpretationsansätze der Kabbala auf den Tanach-Texten basieren, rückt in den Mittelpunkt der Betrachtungen der Schlüsselvers 4,1 aus dem Buch Genesis, in dem das Wort *jād'a* (יָדָעַ) [’verkehrte’/’erkannte’ – Adam mit Eva] aufgrund seiner Lexik mit der Kategorie *da’at* (דַּעַת) [’dem Wissen’, ’dem Erkennen’] und mit der kabbalistischen Bezeichnung *Sefira* kombiniert und zusammengestellt wird. Weil im mystischen Judentum die *Da’at-Sefira* eine relevante Rolle gespielt hatte, wurden auch sexuelle Verhältnisse bzw. Wechselbeziehungen aufgezeigt, die sich im *Sefirot*-Dominium zutragen und die im Endeffekt das Musterbeispiel einer zwischengeschlechtlichen Beziehung (Mann-Frau) bilden. Auf Erden sollte zwischen Mann und Frau ein vollkommenes Erkennen ‚stattfinden‘, das sich aus dem sexuellen *zivvuga kadisha*, aus der Verknüpfung von widersprüchlichen, aber in sich komplementären Teilchen *resp.* Elementen ergibt, und das zum Ziel sowohl das Erkennen der anderen Person als auch das Erkennen des Gottes, der in der Kabbala ein *coincidentia oppositorum* ist und sich durch eine *Sefirot*-Struktur definiert, hat.